

УДК 376-056.3

Чеботарьова О.В., кандидат педагогічних наук,
завідувач відділу освіти дітей
з порушеннями інтелектуального розвитку
*Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна*

ОСВІТА ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Одним із пріоритетів удосконалення системи освіти в Україні в контексті трансформаційних змін в суспільстві є забезпечення її компетентнісної спрямованості, реалізація інноваційного потенціалу навчальних закладів щодо розвитку життєвої компетентності підростаючого покоління.

Сучасні підходи до освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку базуються на урахуванні низки законодавчих документів: Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти, Державного стандарту базової середньої освіти, Типових освітніх програм для дітей особливими освітніми потребами. Все це передбачає розвиток різних форм освіти – інституційної, дистанційної, індивідуальної (сімейної (домашньої), педагогічного патронажу та ін.), дуальної.

Провідним підходом відповідно до Концепції Нової української школи, в якій визначаються завдання і цілі сучасної освіти школярів, є компетентнісний підхід до навчання, орієнтація на формування життєвої компетентності дитини з метою ефективною соціалізації та інтеграції у суспільство (Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, І. Зимня, О. Овчарук, Л. Парамонова, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський та ін.).

В освіті дітей з порушеннями інтелектуального розвитку повинні враховуватись ключові компоненти Нової української школи:

- ✓ новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві;
- ✓ умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- ✓ наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- ✓ педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- ✓ орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм;
- ✓ забезпечення сучасного освітнього середовища, що передбачає необхідні умови, технології навчання учнів, освітян та батьків дітей з особливими освітніми потребами.

В умовах запровадження концепції Нової української школи відбувається процес модернізації освіти дітей з інтелектуальними порушеннями, якому сприяють розроблення типових освітніх програм навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, визначення змісту корекційно-розвивальної роботи та її програмно-методичного забезпечення, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової та основної ланки школи, розроблення навчально-методичного та дидактичного забезпечення навчання, виховання та розвитку дітей в умовах спеціальної та інклюзивної освіти. Життєва компетентність осіб з порушеннями інтелектуального розвитку розглядається як здатність цілісно реалізовувати на практиці знання, уміння, навички, досвід і цінності, набуті та необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Сучасні технології навчання учнів з інтелектуальними порушеннями спрямовано на підготовку школярів до самостійної життєдіяльності, успішної подальшої соціально-трудової адаптації, розвиток їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб.

Реалізація технологій навчання відбувається на основі впровадження типових освітніх програм для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, створення сучасного освітнього середовища, підготовлених вчителів, які розкривають пізнавальний потенціал учнів, забезпечуючи доступність якісної освіти та успішну соціалізацію школярів.

У програмах визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання (предметно-орієнтовані компетентності); вказано відповідний зміст кожного навчального предмета чи інтегрованого курсу. До кожного предмета чи інтегрованого курсу представлено корекційно-розвивальні завдання та прийоми, реалізація яких є обов'язковою умовою навчання.

При реалізації навчання слід дотримуватись принципів корекційно-розвивальної спрямованості; узгодження цілей, змісту і очікуваних результатів навчання; науковості, доступності і практичної спрямованості; логічної послідовності й достатності засвоєння учнями предметних компетентностей; адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів учнів.

Зміст навчання має потенціал для формування в учнів з інтелектуальними порушеннями ключових компетентностей: комунікативно-мовленнєвої, математичної, природничої, соціально-трудової, екологічної, інформаційно-комунікаційної, громадянської, соціальної, культурної, здоров'язбережувальної.

Індивідуальна освітня траєкторія для учнів з інтелектуальними порушеннями помірного ступеня охоплює предметний та соціально-орієнтований напрями навчання. Ключову роль відіграють не навчальні дисципліни, а предмети, що сприяють формуванню та розвитку життєво-необхідних компетенцій. Наскрізними корекційно-розвивальними

напрямами для таких дітей є: розвиток навичок соціально-побутового орієнтування; формування навичок здорового способу життя; розвиток навичок самообслуговування; формування навичок комунікації; навчання побутовій ручній праці; навчання грамоті та елементарним рахунку.

Зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток; формує здатність до творчого самовираження, розвитку пізнавальної діяльності, виховує ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, пошанування своєї гідності та інших людей, збереження здоров'я.

Слід зазначити, що вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи пізнавальні здібності та можливості учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення корекційно-розвивальних завдань та орієнтованих очікуваних результатів, зазначених у програмі.

Зазначимо, що основною новацією, яка входить у практику навчання учнів з інтелектуальними порушеннями є структурування змісту початкової освіти на засадах інтегрованого підходу в навчанні. Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів і форм роботи. Відповідно інтеграцію навчального матеріалу з різних навчальних предметів здійснюють навколо певного об'єкту чи явища довкілля, або навколо розв'язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту тощо.

Зміст інтегрованих курсів передбачає систематичне розширення і поглиблення знань та повторення теоретичного і практичного матеріалу з метою усвідомлення та узагальнення сутності явищ та процесів, відповідно до вікових та пізнавальних особливостей учнів. При вивченні інтегрованих курсів та предметів вчитель вирішує спільні навчальні та виховні завдання, що сприяють всебічному розвитку особистості учня, корекції його пізнавальної, мовленнєвої, сенсомоторної, емоційно-вольової та особистісної сфер розвитку.

Особливого значення у дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях.

Обмеженість відповідного досвіду учнів з порушеннями інтелектуального розвитку потребує постійного залучення й аналізу їхніх вражень, чуттєвої опори на результати дослідження об'єктів і явищ навколишнього світу. Педагогічна стратегія, яка опирається на наслідувальні механізми у розвитку пізнавальних процесів молодших школярів, і передбачає пріоритетне використання наочності, зорових опор, зразків, алгоритмів, поетапного контролю, збагачується полісенсорним підходом, що зумовлює активізацію пізнавально-комунікативної діяльності учнів, сприймання ними властивостей і якостей предметів і явищ

природного і соціального оточення, здійснення пошукової діяльності, що в цілому сприяє ефективному формуванню ключових та предметних компетентностей учнів.

Отже, використання педагогами інноваційного змісту Типових освітніх програм, навчальних посібників, підручників для навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в закладах загальної середньої освіти сприятиме забезпеченню передумов для цілеспрямованого взаємозв'язку навчання та розвитку учнів, формування їхньої життєвої компетентності. Найціннішим результатом Нової української школи для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку є забезпечення сприятливих умов для розвитку кожної дитини, її творчих здібностей та пізнавальних можливостей.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Концепція НУШ (2017). URL: <https://mon.gov.ua>
3. Державний стандарт. 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
4. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 1 класів з інтелектуальними порушеннями. 2018. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/71142>
5. Чеботарьова О.В. Теоретичні та методичні основи реалізації змісту освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. *Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології*: зб. наук. праць. Київ, Вип. 9. 2018. С. 75-80.

УДК 373.3/5.015.3-056.3

Чезлова Я.Я., вчитель-логопед,
Одеського інклюзивно-ресурсного центру №6,
м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Інтеграція дітей із особливими освітніми потребами в освітні заклади України, відповідає пріоритетам державної політики, які висвітлені в «Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ» [1, с.138].